

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.6.7](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.6.7)

УДК 658.14

О. В. Фоміна,

*д. е. н., професор, завідувач кафедри обліку та оподаткування,
Київський національний торговельно-економічний університет
ORCID ID: 0000-0002-4962-3298*

В. В. Сопко,

*д. е. н., професор, професор кафедри обліку та оподаткування,
Київський національний торговельно-економічний університет
ORCID ID: 0000-0003-3790-8867*

О. О. Августова,

*к. е. н., доцент кафедри обліку та оподаткування,
Київський національний торговельно-економічний університет
ORCID ID: 0000-0002-5646-4432*

УПРАВЛІННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

O. Fomina

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of Department of Accounting and Taxation,
Kyiv National University of Trade and Economics*

V. Sopko

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of Department Accounting and Taxation,
Kyiv National University of Trade and Economics*

O. Avhustova

*PhD in Economics,
Assistant Professor of Department Accounting and Taxation,
Kyiv National University of Trade and Economics*

ENTERPRISE SOLVENCY MANAGEMENT

У статті систематизовано наукові підходи до поняття «платоспроможність». Визначено, що ототожнювати платоспроможність та ліквідність підприємства є недоречним. Окреслено основні ознаки платоспроможності підприємства. Наведено зовнішні та внутрішні фактори впливу на платоспроможність сучасного суб'єкта господарювання. Розглянуто особливості формування інформаційної бази для здійснення аналізу платоспроможності підприємства. Досліджено взаємозв'язок об'єктів обліку та показників платоспроможності. Вивчено фактографічне інформаційне забезпечення для аналізу платоспроможності суб'єкта господарювання, зокрема облікові регістри, первинні документи, фінансову звітність, бізнес-плани. Побудовано модель системи взаємовідносин підприємства з його оточенням та надано пропозиції, щодо покращення системи управління платоспроможністю, підтримки ефективної господарської діяльності підприємства, які надають можливість здійснювати комплексний пошук

внутрішньогосподарських резервів з метою збереження або підвищення платоспроможності.

In modern conditions, when there is an economic crisis associated with COVID-19, when in different countries, including Ukraine, there is economic instability, for companies the topical issue is their ability to make timely payments from overseas, with creditors for goods (works, services), with the state. In this unstable time, the issue of solvency of the enterprise is acute and relevant, because the ability to effectively manage and respond to any external and internal negative factors is the key to successful operation of the enterprise.

The purpose of the study is to systematize theoretical approaches to the concept of «solvency» and generalize research on the factors influencing solvency, consideration of basic information support to improve solvency management.

Accordingly, we have systematized scientific work on the concept of «solvency». It is determined that to equate the solvency and liquidity of the enterprise is inappropriate. The main features of the solvency of the enterprise are determined. External and internal factors influencing the solvency of a modern business entity are given. The peculiarities of the formation of the information base for the analysis of the solvency of the enterprise are considered. The relationship between accounting objects and solvency ratios has been studied. Factual information support for the analysis of the solvency of the business entity, including accounting registers, primary documents, financial statements, business plans. The model of the system of relations of the enterprise with its environment is built. The peculiarity of this model is that the relationship of the enterprise with the subjects of market exchange should be considered in their model presentation as a system, the description and study of the elements of which is not an end in itself, but are performed taking into account their place as a whole.

All of the above makes it possible to improve the solvency management system, to support the effective economic activity of the many enterprise, a comprehensive search for internal reserves in order to maintain or increase solvency.

Ключові слова: *платоспроможність; ліквідність; інформаційне забезпечення; система бухгалтерського обліку; об'єкти обліку; фактографічна інформація.*

Keywords: *solvency; liquidity; information support; accounting system; objects of accounting; factual information.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах, коли наступила економічна криза пов'язана з COVID-19, коли в різних країнах світу, в тому числі і в Україні, спостерігається економічна нестабільність, для підприємств актуальним питанням є їх спроможність своєчасно здійснювати розрахунки із заробітної плати, з кредиторами за товари (роботи, послуги), з державою за податки та збори, тощо. В цей нестабільний час гострим та актуальним є питання платоспроможності підприємства, аналіз її факторів впливу, інформаційного забезпечення з метою покращення системи управління платоспроможністю, адже вміння ефективно управляти та реагувати на будь-які зовнішні та внутрішні негативні чинники є запорукою успішної діяльності будь-якого підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна кількість провідних сучасних українських вчених, зокрема, Мазаракі А.А. [5], Іваннікова О.В. [2], Мних Є.В.[7], Носова Є.А. [8], Блакита Г.В., Сопко В.В., Коцеруба Н.В. [3], Теницька Н.Б.[11], Шергіна Л.А. [12] та зарубіжні вчені і практики досліджують питання сутності та інформаційного забезпечення платоспроможності підприємства, але динамічні зміни у світовій економіці спонукають до пошуку нових важелів її управління.

Постановка завдання. Метою дослідження є систематизація теоретичних підходів до поняття «платоспроможність» та узагальнення досліджень щодо факторів впливу на платоспроможність, розгляд основного інформаційного забезпечення з метою покращення управління платоспроможністю.

Виходячи із поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- систематизувати дослідження щодо економічної сутності поняття «платоспроможність»;
- теоретично обґрунтувати фактори впливу на платоспроможність;
- розглянути основне інформаційне забезпечення з метою покращення управління платоспроможністю на підприємстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження різноманітних підходів до платоспроможності, впливу економічних факторів на її стан, інформаційного забезпечення визначають сучасні потреби системи управління підприємством.

Насамперед, необхідно розглянути економічну сутність даного поняття.

Згідно з думкою більшості авторів [9, 8, 10], платоспроможність підприємства означає наявність у нього коштів або їх еквівалентів, які будуть достатніми для розрахунків за заборгованостями, що вимагають негайного погашення.

На мікроекономічному рівні під платоспроможністю підприємств варто розуміти здатність юридичної особи або фізичної особи-підприємця здійснювати необхідні платежі. Ці платежі можуть здійснюватися з власних або залучених коштів для задоволення потреб усіх можливих контрагентів, включаючи обов'язки перед працівниками, а також потреби держави. Таке тлумачення терміну означає необхідність здійснення розрахунків як усередині підприємства, так і за його межами [9].

Більш широке визначення платоспроможності надають Мазаракі А.А., Лігоненко Л.О., згідно з яким це поняття визначається відповідністю витрат і доходів підприємства, забезпечує можливість постійного або періодичного фінансування функціонування та виконання взятих зобов'язань [5].

Узагальнення підходів до визначення платоспроможності підприємства представлено на рис. 1.

Рис. 1. Підходи до економічної сутності поняття «платоспроможність»

Джерело: узагальнено автором на основі [3,5,7,10]

Варто відзначити, що на практиці часто відбувається ототожнення поняття ліквідності та платоспроможності. Ліквідність у загальному розумінні означає здатність цінностей перетворюватися в грошові кошти. Вона характеризується наявністю в підприємства ліквідних засобів [2]. А платоспроможність – це здатність у повному обсязі й у визначений термін розрахуватися за своїми зобов'язаннями за допомогою грошових ресурсів та інших активів і спроможність здійснювати безперервну фінансово-господарську діяльність [10].

При цьому важливим є розуміння, що дебіторська заборгованість (як один із індикаторів платоспроможності) господарюючого суб'єкта належить неплатоспроможним клієнтам, а більшість запасів не відповідають ринковим вимогам, може характеризуватися високими значеннями ліквідності, але при цьому бути майже неплатоспроможним. З іншого боку, наявність у підприємства грошових коштів, які є достатніми для здійснення поточних платежів сьогодні, не дає жодної гарантії з приводу його платоспроможності у подальшій перспективі, тобто їх ліквідності [9].

Отже, на основі проведеного дослідження визначено, що основними ознаками платоспроможності можуть виступати:

- наявність коштів на рахунках підприємства в достатньому для платежів обсягу;
- відсутність простроченої кредиторської заборгованості;
- наявність у складі поточних активів високоліквідних елементів.

На платоспроможність підприємства впливає ряд факторів. Загалом, в економічній літературі серед різних авторів не виокремлено загальної та стандартної їх класифікації.

Згідно з [7] фактори впливу можна класифікувати за наступними ознаками:

- за місцем виникнення розрізняють зовнішні та внутрішні фактори впливу;
- за важливістю результату виділяють основні та другорядні фактори;
- за структурою – прості і складні;
- за часом дії – постійні і тимчасові [7].

Найбільш доцільно розглядати детальніше саме зовнішні (загальноекономічні) та внутрішні (мікроекономічні) фактори, що впливають на платоспроможність підприємства, оскільки до їх складу належать решта факторів у розрізі вище розглянутих класифікаційних ознак [3, с. 60].

Зовнішніми стосовно підприємства являються ті фактори, на які воно не може впливати або цей вплив може бути незначним (стан економіки, грошова політика, податкова політика, кредитна політика,

амортизаційна політика, стабільність фінансового та валютного ринків, неплатоспроможність партнерів, соціально-культурні, демографічні, політичні, правові чинники та розвиток науки і техніки, карантин пов'язаний з пандемією).

До внутрішніх факторів відносять ті, що безпосередньо залежать від форм, методів та організації роботи на самому підприємстві (склад і структура необоротних активів, склад і структура оборотних активів, грошові кошти та їх еквіваленти, сума короткострокових зобов'язань, управління ліквідністю підприємства, дебіторсько-кредиторська заборгованість, фінансове планування, рівень організації бізнес-процесу, договірна дисципліна, рівень техніки, технології та організації виробництва, маркетинг та цінова політика, організація збуту, тощо) [10].

Оцінюючи фінансовий стан підприємства з урахуванням впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища слід враховувати, що вони (фактори) можуть здійснювати як позитивний, так і негативний вплив. Позитивний вплив факторів найяскравіше проявляється у покращенні таких показників фінансового стану, як показники рентабельності, ліквідності та платоспроможності. Так, сприятлива ринкова кон'юнктура, державна політика стосовно підтримки вітчизняного товаровиробника, безперервний виробничий процес, ефективна система управління на підприємстві в кінцевому результаті сприяють виробництву продукції високої якості, а отже, отриманню бажаної виручки підприємством [12].

Більша частина сучасних підприємств характеризується низькою платоспроможністю, основними причинами якої є: помилкове визначення плану виробництва, неефективне використання трудових і матеріальних ресурсів, низька забезпеченість підприємства власними оборотними активами, інфляційні процеси, COVID-19 тощо [6].

Тому, з метою покращення управління платоспроможністю на підприємстві потрібно постійно здійснювати:

- 1) системний аналіз діяльності підприємства;
- 2) оптимізація витрат підприємства;
- 3) оптимізація розподілу прибутку;
- 4) розробку стратегії фінансової політики підприємства.

Для проведення постійного і системного аналізу діяльності підприємства необхідна оперативно, об'єктивно збирати та обробляти, зазвичай, досить великі масиви фінансових даних. Цю функцією на підприємствах будь-якої форми власності виконує система бухгалтерського обліку. Необхідно відзначити, що інформаційною базою для аналізу платоспроможності підприємства, та подальшого управління є, в основному, його фінансова звітність (рис.2).

Рис. 2. Інформаційне забезпечення платоспроможності підприємства

Джерело: складено автором

Функціонування підприємства в умовах невизначеності та ризиків потребує постійного розширення та вдосконалення інформаційного забезпечення системи управління платоспроможністю. З цим завданням може, знову ж, допомогти система бухгалтерського обліку. Дана система динамічно розвивається, уточнюються моменти визнання та оцінки об'єктів обліку, відбувається системний вплив наукових шкіл на розбудову проблемних питань. В табл.1. наведено взаємозв'язок окремих об'єктів бухгалтерського обліку та показників платоспроможності.

Таблиця 1.

Взаємозв'язок об'єктів бухгалтерського обліку та показників платоспроможності [3]

Об'єкти обліку	Відображення у фінансових звітах	Показники
Облік оборотних та необоротних активів	Ф. № 1 код рядка 1095 та 1195	Коефіцієнт забезпечення власними засобами
		Індекс постійного активу
Облік грошових коштів	Ф. № 1 код рядка 1165, 1695	Поточної платоспроможність
	Ф. № 3	
Облік зобов'язань	Ф. № 1 код рядка 1595 та 1695	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу
		Коефіцієнт довгострокового залучення позичених коштів
		Коефіцієнт структури позикового капіталу
Облік доходів	Ф. № 2 код рядка 2350 або 2355	Коефіцієнт стійкості економічного росту
		Коефіцієнт стійкості економічного зростання
		Коефіцієнт Бівера

Для кожного окремого підприємства інформаційне забезпечення матиме риси індивідуальності, але при цьому необхідні загальні теоретичні положення, методологія процесу формування інформації, розробка яких забезпечить можливість вибору з наявних альтернатив найбільш обґрунтованого варіанта для конкретного підприємства. Нами була запропонована модель системи взаємовідносин підприємства з його оточенням з метою покращення управління платоспроможністю (рис 3).

Особливість даної моделі полягає в тому, що взаємовідносини підприємства з суб'єктами ринкового обміну необхідно розглядати при їх модельному поданні як системи, опис та дослідження елементів якої не є самоціллю, а виконуються з урахуванням їх місця в цілому.

Також, з метою підвищення платоспроможності й підтримки ефективної господарської діяльності підприємства необхідно здійснювати:

- ✓ інвентаризацію активів підприємства;
- ✓ оптимізацію дебіторської заборгованості, зниження витрат підприємства;
- ✓ продаж незавершеного будівництва, продаж зайвого устаткування, матеріалів і залишків товарів;
- ✓ обґрунтування необхідної чисельності персоналу;
- ✓ реструктуризацію боргів через перетворення короткострокової заборгованості в довгострокові позики або іпотеки;

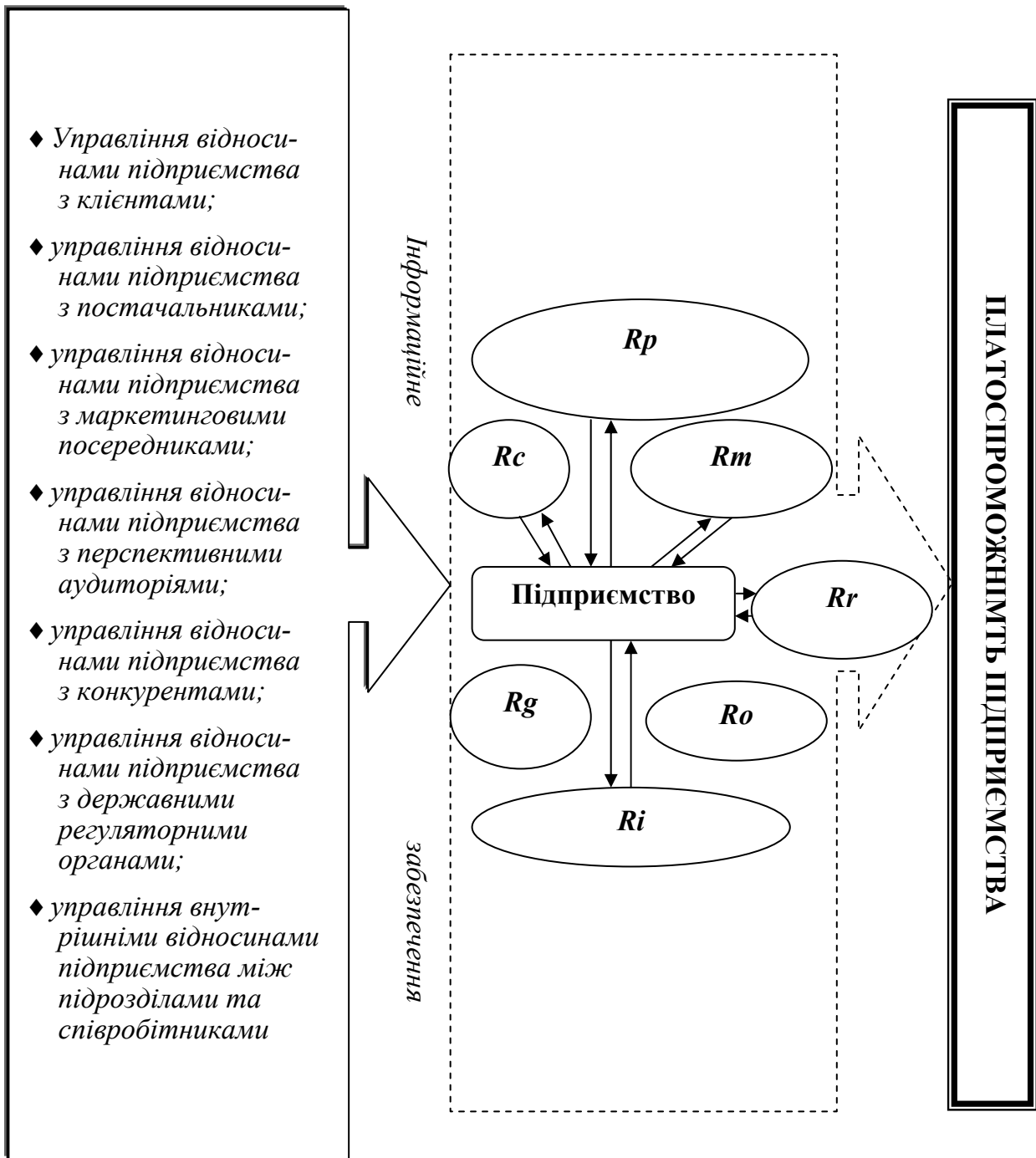

Рис. 3. Модель управління системою взаємовідносин підприємства з його оточенням

Джерело: складено автором

де

R_c – сукупність відносин підприємства з клієнтами;

R_p – сукупність відносин підприємства з постачальниками;

R_m – сукупність відносин підприємства з маркетинговими посередниками;

R_o – сукупність відносин підприємства з перспективними аудиторіями;

R_r – сукупність відносин підприємства з конкурентами;

R_g – сукупність відносин підприємства з державними регуляторними органами;

R_i – сукупність внутрішніх відносин підприємства між підрозділами та співробітниками.

✓ запровадження прогресивної технології, механізації та автоматизації виробництва;

✓ удосконалення організації праці;

✓ проведення капітального ремонту, модернізації основних фондів, заміни застарілого устаткування;

✓ за необхідності зміну складу керівників підприємства та стилю управління [11].

Щодо політики управління платоспроможністю на підприємстві, вона має включати наступні заходи:

- орієнтація на більше число дебіторів для мінімізації ризику несплати одним або декількома великими дебіторами;
- встановлення ліміту на максимальну суму кредиту, а також термінів, на які кредити будуть надані;
- внесення в договір пункту про санкції за порушення умов співпраці;
- слідкування за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованості;
- надання знижок дебіторам за умови дострокового погашення позики;
- страхування ризиків;
- оцінка ділової репутації і платоспроможності дебіторів;
- створення резерву сумнівних боргів;
- створити спеціальний підрозділ для регулювання дебіторської заборгованості, або скористатись послугами аутсорсингових компаній.

Висновки. Однією із найважливіших характеристик діяльності підприємств у сучасних умовах є платоспроможність, адже нині діяльність вітчизняних суб'єктів господарювання значною мірою ускладнюється тривалою кризою неплатежів, зростанням дебіторської та кредиторської заборгованості, скороченням виробництва, гострим дефіцитом фінансових ресурсів.

На основі систематизації різних підходів до трактування поняття «платоспроможність», визначення факторів впливу, окреслення основного інформаційного забезпечення для проведення аналізу стану платоспроможності підприємства була запропонована модель системи взаємовідносин підприємства з його оточенням з метою покращення управління платоспроможністю та надані рекомендації заходів, які будуть сприяти підвищенню платоспроможності й підтримуватимуть ефективної господарської діяльності підприємств.

Бібліографічний список.

1. Андрушко О.Б., Капустяк М.С. Практико-методологічний підхід до ідентифікації кризового стану підприємства. *Регіональна економіка*. 2014. № 4, С. 66–72.
2. Іваннікова О.В. Аналіз платоспроможності як фактора фінансової стійкості малих підприємств. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2017. Вип. 2 (58). С. 130-136. URL: http://psaejrnl.nau.in.ua/journal/2_58_2017_ukr/22.pdf
3. Коцера Н.В. Інформаційне забезпечення аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 27. С. 78-21. URL: http://www.visnykeconom.uzhnu.uz.ua/archive/27_1_2019ua/17.pdf
4. Крейнин М. Н. Финансовый менеджмент: учебное пособие. М.: Издательство «Дело и Сервис», 1998. 304 с.
5. Мазаракі А.А. Економіка торговельного підприємства: підручник для вузів / А. А. Мазаракі, Н. М. Ушакова, Л. О. Лігоненко; під ред. проф. Н. М. Ушакової. К.: «Хрещатик», 1999. 800 с.
6. Майборода О.Є., Косарева І.П., Каранда О.М. Концептуальні засади управління платоспроможністю підприємства. *Молодий вчений*. № 3. 2017. С. 793-797
7. Мних Є.В. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / Є.В.Мних, Н.С. Барабаш. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. 412 с.
8. Носова Є.А. Оцінка ліквідності та платоспроможності підприємства. *Економіка. Проблеми економічного становлення*. 2012. № 2. С. 58-64.
9. Сніткіна І.А. Підходи визначення сутності платоспроможності та класифікація факторів впливу. *Науковий вісник Ужгородського Університету*. 2019. С. 179-183 DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2019.1\(53\).179-183](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2019.1(53).179-183)
10. Теницька Н.Б., Гришко Ю.С. Теоретичні аспекти оцінки платоспроможності підприємства в сучасних умовах. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. №5. С. 372-376.
11. Теницька Н.Б., Гришко Ю.С. Підвищення платоспроможності підприємства шляхом оптимізації дебіторської заборгованості. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. № 8. С. 366-369.
12. Шергіна Л.А., Домшина Т.Р. Фактори впливу на фінансову стійкість і платоспроможність підприємства в період кризи. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32614233.pdf>

References.

1. Andrushko, O.B. (2014), "Practical and methodological approach to the identification of the typicality of the crisis state of the enterprise", *Regional Economy*, vol. 4, pp. 66–72.
2. Ivanikova, O.V. (2017), "Analysis of solvency as a factor containing a large number of small enterprises", *Accounting, analysis and audit*, vol. 2 (58), pp. 130-136, available at: http://psaejrnl.nau.in.ua/journal/2_58_2017_ukr/22.pdf (Accessed 10 June 2020).
3. Kotseruba, N.V. (2019), "Information information about the open audience, which is used, and the solvency of the enterprise", *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University*, vol. 27, pp. 78-21, available at: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/27_1_2019ua/17.pdf (Accessed 10 June 2020).

4. Kreinina, M.N. (1998), Finansovyj menedzhment: uchebnoe posobie [Financial management: a textbook], Izdatel'stvo «Delo i Servis», Moscow, Russia.
5. Mazaraki, A. A. (1999), Ekonomika torhovel'noho pidpriemstva: pidruchnyk dlia vuziv [Economic trade enterprise: a textbook for universities], Khreschatyk, Kyiv, Ukraine.
6. Mayboroda, O.E. Kosareva, I.P. and Karanda, O.M. (2017), “Conceptual principles of management of solvent enterprises”, Young scientist, vol.3, pp. 793-797
7. Monk, E.V. (2010), Finansovyj analiz: navchal'nyj posibnyk [Financial analysis: Textbook], Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, Kyiv, Ukraine.
8. Nosova, E.A. (2012), “Estimating ability and solvency of the enterprise, Economics. Problems of economic formation”, vol.2, pp. 58-64.
9. Snitkina, I.A. (2019), “Approached the essential solvency and classification of factors of action”, Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho Universytetu, pp. 179-183. DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2019.1\(53\).179-183](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2019.1(53).179-183)
10. Tenitskaya, N. B. and Grishko, Yu.S. (2015), “Increasing the level of solvency of the enterprise with the optimization of receivables”, Global and national problems of economy, vol.8, pp. 366-369.
11. Tenitskaya, N.B. and Grishko, Yu.S. (2015), “Theoretical aspects of the solvency ratio of enterprises in modern cases”, Global and national problems of economy, vol.5, pp. 372-376
12. Shergina, L.A. and Domshina, T.R. (2018), “Factors influencing the competitiveness and solvency of the enterprise during the crisis”, available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/32614233.pdf> (Accessed 10 June 2020).

Стаття надійшла до редакції 19.06.2020 р.